

Xaime Toxo

En Porto Marte, Agardando a que Regrese a Area

Viviamos de recoller ardentías.

Núas.

*Camiñando pola praia,
habitando o esquezgo.*

Berta Aldan.

Se me deran a escoller un porto ao que navegar eu elixiría o Porto Marte dos relatos de Isaac Asimov. O libro de Asimov tiña Manolo ciscado pola súa casa, un terceiro andar con patio de galería con vistas a enseada, forrado cunha folla do xornal, seguramente a Folla do Luns, no que eu lía como as naves que despegaban do planeta Terra cara a Marte atravesaban o ceo de Bueu naquelas noites do comezo do primeiro verán da década dos 70. Diante da casa de Manolo estaba o recheo no que descargaban as pedras para facer o peirao novo; o que lle estaba nacente por babor a aquela histórica proa fendida no mar que era o peirao vello de Massó.

O peirao vello de Massó tiña o único anaco de camiño de ferro que a vila de Bueu había de mirar na súa vida. Un treito que ía dende o interior da fábrica, saía ao exterior, cruzaba a rúa e detiñase na fin do peirao, ao pé do guindastre. As vagonetas cheas de peixe arrastradas polas traballadoras da fábrica por riba daqueles rieles fixeron tanto pola modernidade da nosa mirada como os azulexos en relevo que decoraban a fachada da fábrica; neles aparecían un choco, unha solla, un polbo, unha medusa, unha guebota, que espreitaba, detida no aire, a que fervece o xarabal na superficie dun mar que nos imantaba. A superficie do mar era para nós moito máis cá fronteira do misterio. A miña peza preferida era un azulexo azul cobalto que representaba a cabeza dun mariñeiro; aquela cabeza mítica do mariñeiro que fumaba nunha pipa enmeigallábame, porque coidaba que nos emparentaba con todos os mariñeiros dos portos atlánticos, e a través deles e das súas sagas, co mesmo John Silver O Longo, o pirata coxo que patroneaba a Hispaniola na Illa do Tesouro. Naqueles anos gustábame pensar que respirabamos o mesmo neboeiro que os langrán do fisterre bretón, do Lands End británico, ou do Cabo Norte. Todos somos habitantes de pobos atlánticos durísimos, enfrentados a un mar que non nos dá tregua, e tan demorados e lentos que os reloxos deben frear a velocidade das agullas para acadar o tempo real no que pasan as cousas.

A man de Lugris, que sen dúbida debuxara os motivos que aparecían estampados naqueles azulexos, recorría a fachada da fábrica como recorrera os debuxos do deseño da capela dos Santos Reis, no Valado. Aqueles azulexos, hoxe irremisiblemente perdidos, fican na memoria emocional dos que camiñabamos acompañados polo cambrazo da terra, a bategada do mar e o sorriso satisfeito do artista ao imaxinar que algún día un neno habíase de parar diante dos debuxos a soñar, como pintara el nos seus cadros, mares doutros mundos.

“ Todos somos habitantes de pobos atlánticos durísimos, enfrentados a un mar que non nos dá tregua.

Sen embargo, o mural cerámico máis fermoso de Bueu non estaba nese treito inesquecible, o primeiro corazón urbano do Bueu industrial, que ía dende a esquina da casa de Amalia Domínguez, hoxe espazo cultural, ata a casa en chaflán de Antonio Massó, na esquina onde comezaba o ramal coa de Pitorro, unha casa enfrente da outra. O garaxe de Manolo Pitorro, era nesa época un lugar enorme e misterioso no que, como na novela de García Márquez, se fabricaba o xeo. Senón que estaba en Pescadoira. O barrio de Pescadoira, perdido nun silencio de lugar varado e no seu propio anonimato, era, sen dúbida, o recuncho máis enerxicamente mariñeiro e ancestral do Bueu vilego. A xeografía de Pescadoira, pola banda da praia, tiña uns límites difusos, unha zona de nadie, que podía encertar no Ramal de Soliño ou na veraniega mansión de Silveiras; o seu final, sen embargo, era rotundo e definido. Remataba no Ramal da Costa, na tenda de Celar, talvez a única tenda do Morrazo nordestino onde era posible mercar un aleph; a partir de aí comezaban Petis, as Means, as leiras das abas dos montes de Cela; outro Bueu, xa máis campesiño ca mariñeiro; e a seguir, as que daquela eran para nós as terras do fin do mundo, as solitarias praias do lonxe: Loureiro, Agrelo, Portomaioir.

Eu, aínda que entrei moitas veces na fábrica de Attilio, en Pescadoira, só gardo memoria de albiscar dúas veces aquel panel cerámico. A primeira, sendo un rillote que pasaba o tempo xogando ao fútbol nos recreos da escola vella da Capela de Pescadoira. Hai tempo tamén tristemente derrubada. Caneabamos no recheo que había diante da conserveira e perdeuse nos o balón polo portalón da fábrica. Cando o fomos recuperar acercouse nos, coa pelota na man, a figura enigmática e xeroglífica daquel home atemporal que era o dono da conserveira. Por riba da fonética imposible coa que se comunicaba, e coa que nos ameazou con perder a pelota se a volvíamos tirar dentro da fábrica, enxerguei o mural. Chantado na parede, na encimeira do dintel no que remataba o portalón, estaba orientado cara o interior da nave de traballo, na que xiraba a cinta sen fin que recorría como un tren eléctrico o espazo ventral da fábrica, arrastrando como vagóns ringleiras de latas debuxadas cunha loba amamantando a dous nenos. Aquela loba era a Raiña Lupa. A sombra do imperio nas ribeiras do cabo do mundo. Das tres conserveiras que había na vila a de Attilio era a única na que aparecía o nome de Bueu nas latas.

O mural, grande, de dous por dous metros, representaba unha escea de mulleres, pescantinas de touca e pano na cabeza, que falaban de pé entre elas e agardaban a carón dunhas patelas cheas de peixe. Na parte de embaixo tiña escrita como lenda: "Peixeiras no peirao".

Na Pescadoira daqueles anos, agás o propio Attilio, a miña nai e algunha das miñas irmáns, todos os veciños falaban galego, pero a palabra "peirao", que nunca escoitara, era a primeira vez que a lía na miña vida, e quedeime pensando qué queredo decir. Porque para todos nós a palabra de uso común era "muelle". E había o muelle de Massó, o muelle de Attilio e o muelle de pedra, é de supoñer que a este último chamabámolo así porque os outros dous eran de madeira ou dunha mestura de pedra e trabes de eucalipto. O único que era só de pedra remataba nun semicírculo de cantería a xeito de varanda na que sentabamos a empezar a fumar e a mirar chegar os barcos. Agradeciamos as nortadas porque arrastraban lonxe o cheiro das mexadas e do peixe podre que pairaban naquel lugar. Aquela punta do muelle foi para unha xeración, no que durou unha parte de medrar, un panterlo de segredos.

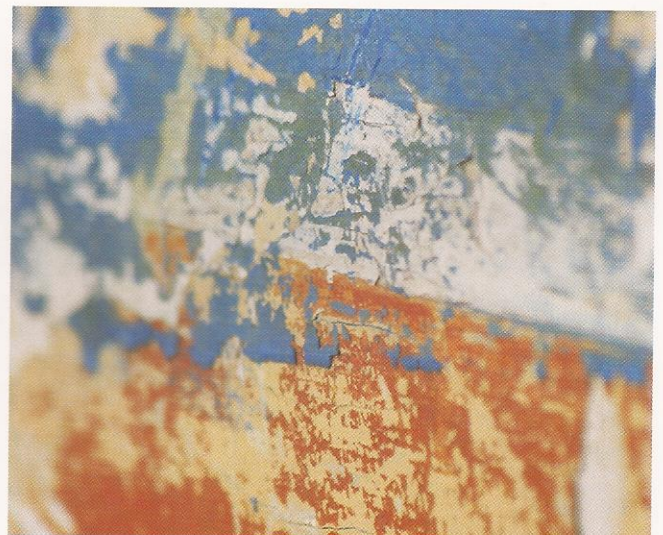
Moitos anos despois, xa desaparecida a varanda e recheada a punta do muelle cunha rampla, meu pai había de botar horas e horas nese sitio apañando luras.

Pero iso sucedeu moito despois de que eu lese o libro de Asimov, case seguro que na edición de Minotauro, na casa de Manolo; e isto, a súa vez, aconteceu moito despois de que fixeran o "muelle novo".

O peirao novo, o que había de cambiar definitivamente a fasquía da vila, da praia enteira da enseada de Bueu, e a unha parte dela, a de Pescadoira, convertela nun ermo de Marte, en Porto Marte. O meu porto máis amado.

Vivín dous acontecementos, sen ningunha relación, que teñen que ver co inicio da construción do peirao novo. O seu vencello nace dunha viaxe no coche de liña da Unión, o que facía a ruta de Pontevedra a Cangas. Regresaba eu unha vez máis de Marín, onde estudaba interno, para pasar a fin de semana na casa de Pescadoira, cando na parada dos Caños de Moledo embarcou un home que, máis que aquel bus, parecía que estaba a piques de coller o 56 da Eagle Star, o que fai o recorrido de Austin a Santa Fé. Levaba sombreiro texano, americana a cadros, camisa e pantalón vaqueiros e un cinto que remataba nunha fibela que representaba a cabeza dunha vaca. Pagou o billete,

botou o "good morning" máis seseante que se podía oír na costa atlántica galega e ficou de pé no corredor, entre os asentados. De contado, fixo que marcaba os números nun imaxinario teléfono e comezou a falar en inglés berrándolle ao puño que tiña diante da boca. Houbo un intre no que interrompeu a conversa, separou a man da boca e pideulle enfadado a uns barulleiros que calaran, que era unha chamada de longa distancia. Cando rematou, colgou o puño no oco da outra man e tradúxonos a chamada aos que viaxabamos no bus, que naquel intre estaba baixando a costa de Xoalde. Literalmente explicounos: "Estaba falando co cimiterio de Arlington, dándolle o meu pésame a Jaqueline pola morte dos seu home". Logo camiñou cara o fondo a sentarse nun dos lugares baleiros. Ao pasar onda min, tireille pola boca manga da chaqueta e pregunteille quen morrera, zafándose do tirón contestoume que J.F. Kennedy. Díxome así, J.F., como se o coñecese de toda a vida.

Ao entrar en Bueu, Amable, o revisor da Unión, preguntoume se ficaba na parada de Petís ou no centro. Contesteille que no centro, que ía a casa da miña aboa, a Mamina. O bus da Unión entraba en Bueu polo Ramal de Pescadoira, recorría Montero Ríos por diante da de Alonso, onde sempre estaba José conducindo no chimpín co remolque da maga do peixe, no que nos deixaba subir a enredar; da tenda da Sra. Dolores, con Chiño, o fillo do Patrón, tomando un bocadillo de alcríque; pola da Señorita Rosario, que camiñaba unha soedade orballada de séculos cara a misa acompañada dunha sombra humana; continuaba por diante da de de Attilio e Paco Cabanillas, co meu curmán Victor, ollando un mar distinto cada día; o taller de FENOSA; a casa de Nores, na que había de pasar María un verán; a mansión veraniega de Silveiras; a de Soliño e Campañó, con Manu e Santi saúdando ao bus, que pasaba cun futuro de amizade eterna por nacer dentro; pola de Susi e Mela, daquela aínda un oco baleiro que se había de encher de paisaxes e palabras, nunha conversa en travesía interminable; a de Paco, o irmán de Salva, polos días que habían de vir e que andaba con nós na escola; ata chegar o bus a boca do Ramal do cine Avenida, por onde subía, cruzaba Eduardo Vincentti e paraba a carón da casa dos Lises.

Eu, como había camións descargando pedras no terreiro diante do taller de Arias que bloqueaban o tráfico, avisei a Amable para me baixar alí mesmo. Busquei ao vaqueiro de Seixo coa mirada para facerlle un aceno de despedida, pero estaba entretido falando coa xente que había sentada as súas beiras.

Botei a andar cruzando a praza e mais a lonxa e entrei na tenda de Cabanillas, a casa dos meus abós. Cando a miña aboa me mirou avisoume: “Viches, están descargando a pedra para empezar a construción do muelle novo”. Eu respondinlle preguntándolle se sabía que mataran ao presidente dos EE.UU. “Onde oiches iso?”, retrucoume. Explíqueille que o contara John Balan no autobús, que falara por teléfono coa viúva. Botouse a rir e fíxome remuíños no pelo coa man.

O comezo da obras do peirao novo e o asesinato de Kennedy, sen embargo, ficaron na miña memoria asociados a aqueles viaxes de Marín a Bueu que duraron o tempo enteiro que tardei en facer o bachelerato. E a John Balan aquel verán salveille a vida na festas do Carmen de Bueu. El cantaba nunha orquestra que levaba o seu nome e a continuación “y los Yankees”. Nos descansos, mentras os músicos marchaban tomar unha parva, John ficaba no cenario escenificando unha das súas películas de vaqueiros. A daquela noite titulabase La muerte es inoxidable. Nunha escea el, que respresentaba todos os papeis, enfrentábase a un grupo de pistoleiros nun saloom. Eu, ao pé do palco, aviseino: “¡Cuidado, John, detrás de ti!”. Virouse, desenfundou unha imaxinaria pistola, e fixo un perfecto e marabilloso efecto sonoro coa boca imitando o ruído da pistola ao disparar. Logo, gardou o arma na cartucheira, peliscou con dous dedos a á do sombreiro, olloume e espetou: “Thanks, friend, salváchesme a vida”.

“ O barrio de Pescadoira, perdido nun silencio de lugar varado e no seu propio anonimato, era, sen dúbida, o recuncho máis enerxicamente mariñeiro e ancestral do Bueu vilego

A segunda vez que puideren ver o panel cerámico de fábrica pasaran moitos anos e moitas cousas. A vida fixérase breve, urxente e adulta. Cando non o é? Talvez naquela infancia que deixáramos atrás. Ningunha das tres conserveiras do Bueu urbano permanecía aberta. Na de Attilio, detida no tempo, como se acabaran de apagar as máquinas e pechar a porta, comezaba a desidia, o abandono e a pillaxe a amosar as ruínas do fin dunha historia, da nosa historia.

Un serán dun domingo de inverno que paseabamos entre o penedo e os peiraos albiscamos o portalón da fábrica forzado. Comezaran a roubar o mobiliario. Entramos. Non debía haber moito tempo que morrera o vello Attilio, pero o interior de nave era xa unha paisaxe de batalla. Milleiros de latas baleiras aboiaban enriba do aceite da maquinaria que enlodaba o chan, había fogueiras apagadas de cartóns e papeis queimados, as xanelas todas estaban escachadas, chovía dentro. Unha sensación de tumba enorme saqueada fíxo de nós arqueólogos mudos, pero de ollos moi abertos, do derrubo. Lembreime da figura traxeada do italiano, das mulleres padexando croque, de nós mesmos apañanando naqueles montes de croquiños brancos, dos balóns perdidos no interior escuro do portalón, do pai de Josesito, veciño noso, e mais de Tomas traballando nas oficinas. Ollamos o mural chantado na parede, xa con algún azulexo estralado por mor de algunha pedrada. As mulleres vidradas do mural semellaban na súa indiferencia o único rastro humano no medio daquel desastre. Os días a seguir puxémonos en contacto co que daquela era dono da fábrica. Sabiamos que tiñamos pouco tempo para salvar o mural. Os barbaros son moi eficaces na desfeita. Case o conseguimos. O día que chamou o meu pai por teléfono para decirme que a fábrica ardera enteira, pensei que non debimos agardar a ter autorización para entrar a picar a parede e salvar os azulexos.

Ao domingo seguinte, sentados nese meteorito telúrico que é o penedo de Pescadoira, esperando a chamada da nosa nai para ir comer, mirabamos o fume que aínda voaba dos entullos da fábrica cara as nubes e líamos no xornal que se aprobara a ampliación do peirao novo de Bueu, a obra que había de converter a praia de Pescadoira nunha penedía sen area e sen retorno, en Porto Marte.